

JEAN-BAPTISTE PISSON

Op 9 december a.s. zal het precies 175 jaar geleden zijn dat deze Gentse architect overleed.

Toen dit 150 jaar geleden was, schreef Pierre Kluykens een verhelderend artikel over deze betwiste figuur.

Wij zijn blij het hier te kunnen reproduceren met de vriendelijke toestemming van de familie Kluykens.

Anderhalve eeuw geleden, op 9 december 1818, overleed te Gent Jean-Baptiste Pisson, oud 55 jaar, zoon van Jean Pisson en van Jeanne Brigitte Vereecken, weduwnaar sedert een zestal maanden van Jeanne-Françoise Van Melle.

Zijn naam zou sedert lang definitief in de vergetelheid zijn geraakt, moest men hem niet af en toe nog eens aanhalen, telkens men het heeft over het Kunstvandalisme van onze grootouders. Dan komt onvermijdelijk de naam Pisson op ieders lippen, de man die in het begin van de vorige eeuw, naar aanleiding van het officieel bezoek van keizer Napoleon aan Gent, de ingang, de gevel en de inwendige schikking van ons stadhuis zo deerlijk verminkte.

Niemand heeft hem vergeven, zelfs niet deze voor de artistieke wandaden zo milde XIXe eeuw. De fout was inderdaad zeer zwaar, een onduldbare aanslag op een van de mooiste gewrochten van onze architectuur en op de zetel van onze gemeentelijke vrijheden. Het is een fout die men Jean-Baptiste Pisson nooit vergeven zal of kan, al werden de sporen van zijn vandalisme later grotendeels uitgewist. Voor al de generaties die sindsdien elkaar opvolgden te Gent is hij de grote zondebok geworden, het symbool van hetgeen één mens als afbreker vermag tegen het werk en het kunstwerk van honderden mensen.

Paul Fredericq is hun aller vertolker geweest wanneer hij, in 1901, verklaarde: "Ja, wat noch Keizer Karel, noch de beeldstormers, noch de hertog van Alva, noch wie ook had kunnen doen, - dat deed de heer Jan-Baptist Pisson, bouwmeester der stad Gent in 1803".

Toen in dat jaar de eerste consul Napoleon Bonaparte met Madame Joséphine de Beauharnais een bezoek aan de stad Gent bracht, werd er besloten ons Stadhuis wat op te knappen, en Pisson nam de prachtige benedenzaal onder handen. De buitentrapp der Hoogpoort werd afgebroken, de schouwmantel in de zaal weggenomen, de gebeeldhouwde vakken in stenen effen gemaakt, een derde van iedere der gotische vensters gestopt en onder de aangrijpende zoldering van reusachtige eikenbalken werd een overpleisterd latwerk aangebracht.

Daarenboven werd te gelijkertijd de enige kapel verwoest. In den muur tussen haar en de benedenzaal liet Pisson een kolossaal gat kappen om er zijn magere dubbele trap te plaatsen, die naar de Troonzaal leidde en met Egyptische kolommen versierd was. De Troonzaal zelve werd bespottelijk gemaakt met een reeks valse spiegelvensters langs de binnenmuur.

En toen, in 1810, de eerste consul, nu keizer Napoleon I, onze stad met een nieuw bezoek vereerde, was Pisson nogmaals op zijn post om ons gotisch Stadhuis verder te bederven: twee vensters der Botermarkt werden tot ingangsdeuren gemaakt en een houten ronde trap die later in steen werd uitgevoerd, kwam er voor".

Wat Paul Fredericq heeft gezegd, hebben anderen geschreven, en veelal nog scherper en misschien ook nog veel subjektiever, want men heeft in gans deze droevige zaak wel enigszins uit het oog verloren dat Jan-Baptist Pisson een trouwe weerspiegeling was van de tijdsgeest en dat om het even welke architect, moest hij, als Pisson, de functie van stadsbouwmeester hebben bekleed, dezelfde blunder zal hebben begaan, en wie weet, misschien nog verder zou gegaan zijn in de verminking van ons stadhuis.

En vergeten wij niet dat er op het ogenblik van deze zg. veranderingen, geen enkel protest werd geuit, integendeel dat de pers en dat onze grootouders spreken van "embellissements".

Jan-Baptist Pisson heeft in deze pijnlijke aangelegenheid de smaak van zijn medeburgers gedeeld, en wie weet, misschien enkel, als stadsbouwmeester, gehoor gegeven aan de wenken, wens en instructies van de overheden!

Wij willen in geen geval de zaak goedpraten, doch wij menen dat de tijd gekomen is, anderhalve eeuw na zijn dood, het kaf van het koren te scheiden in de loopbaan van Jan-Baptist Pisson, hem weliswaar niet volledig te rehabiliteren, maar niettemin, na eerst gewezen te hebben op de zware fout die hij beging, ook het positieve in deze carrière te onderlijnen, de verwezenlijkingen en de verdiensten die men tot de dag van heden geheel heeft genegeerd, althans in de schaduw heeft gelaten.

Wij zullen eerlijk bekennen dat wij lange tijd de mening van de meeste auteurs hebben gedeeld, volgens dewelke Pisson in de ban moest gesteld worden en blijven van de kunstwereld. Er bestaat inderdaad geen enkele studie aan zijn leven en oeuvre gewijd, alsof men bang geweest ware ook maar iets voordelig en gunstig over dit vervloekte personage te schrijven.

Wij ontdekten slechts een biografische nota, M.Z. ondertekend, hetgeen de handtekening van Norbert Cornelissen verbergt, in de annales belgiques van 1819; "Jean-Baptiste Pisson, ancien architecte à Gand".

Het is bitter weinig voor een man die gedurende jaren te Gent een zeer voorname rol speelde, zijn stempel drukte op de stedelijke architectuur, met eer en titels werd beladen, en zowel door de Franse als door de Hollandse overheden, die toen in onze streken de baas waren, ten zeerste werd gewaardeerd.

"De stad Gent, aldus Jacobus De Vos, sekretaris van het Koninklijk Nederlands Instituut, in zijn lijkrede, heeft vele harer verfraaiingen aan hem te danken. Het is aan hem dat zij hare schoone kaaijen, bruggen en verscheidene poorten verschuldigt is, menigvuldige groot gebouwen zijn door hem gemaakt en verbeterd, terwijl zijn eigen woning als een voorbeeld van smaak mag genoemd worden."

In een voetnota van zijn *Annales du Salon de Gand* van 1823 heeft Lieven de Bast, misschien niet zonder reden geschreven "La ville de Gand est de celles qui, depuis trente ans, ont reçu le plus d'embellissements, elle en doit beaucoup à M. Pisson, soit comme architecte de l'administration, soit comme architecte privé".

Het is tot eenzelfde conclusie dat wij na jaren gekomen zijn, na in de weegschaal ook de kreatieve en positieve aanbrenge te hebben geworpen die zwaarder weegt dan de steeds door de auteurs aangehaalde daad van vandalisme aan het stadhuis.

Alles bij mekaar, is het geval Pisson, een psychologisch geval en dat konden de mensen vroeger niet begripen.

Het leven van deze man is er een geweest van voortdurende strijd; hij was van zeer nederige afkomst en heeft hard, zeer hard, te hard wellicht moeten werken om zich in een tijd die de naam boven het talent stelde, te kunnen opdringen. Hij heeft de overwinning behaald, maar hij droeg de littekens en de complexen van de strijd. Architect en later stadsbouwmeester geworden, heeft hij zijn jeugdvernederingen, zijn complexen willen afschudden door groot en groots te zien. Het was zijn recht, maar hij heeft te hoog gemikt in die zin dat hij steeds wanneer hij in een openbare prijskamp met mededingers had af te rekenen, het mooiste ontwerp zou indienen, spijtig voor hem het ontwerp dat in aanmerking niet kon genomen worden, omdat de Staat, het Departement of de Stad, zelfs in die jaren, over de financiële middelen van een Cresus niet beschikten.

Dat is het drama van zijn leven geweest, nog veel meer dan een onderwerping aan de tijdsgeest en aan de stijl van zijn periode.

Is hij geniaal geweest? Zonder enige aarzeling, antwoorden wij: neen. Pisson behoort niet tot die uitzonderlijke categorie geniale schepselen die hun eigen persoonlijkheid kunnen opdringen door hun verbeelding, hun superieur talent en een innoverend instinct.

Jan-Baptist Pisson is er gekomen in het leven omdat hij kost wat kost wilde doorbreken, omdat hij talent bezat, en meer nog dan talent, standvastigheid, hardnekkigheid en zegewil.

Zijn ouders waren niet bij machte geweest om hem enige opvoeding en kunstonderricht te verschaffen, maar de knaap mocht rekenen op hetgeen men soms treffend heeft genoemd "de vruchten van de Theresiaanse periode", in casu onderricht aan deze door Karel Marissal in 1751 gestichte

Tekenakademie, waar al wie enig talent bezat, de mogelijkheid kreeg college te lopen.

Kunst, moet vader Pisson, gezegd hebben dat is allemaal wel en mooi, maar er moet eerst gezorgd worden voor het stuk brood en vlees op de huistafel. En Jan-Baptist zette zich aan het werk bij een timmerman: zagen, schaven, lijmen, maar 's avonds zijn hobby, zijn levensdroom: de academie.

Om de lessen te kunnen volgen, had hij een "beschermer" nodig. Het was in die jaren, de officiële term en een traditie geworden. Heel wat kunstenaars die onbemiddeld waren, hebben hun opleiding en doorbraak te danken aan één of andere mecenas die alle kosten van zijn pupil op zich nam en de jonge artiest verder in de koopkrachtige middens introduceerde.

Jan-Baptist Pisson die aanvankelijk maar weinig aanleg voor de studie had vertoond, bleek nochtans heel wat over te hebben voor het tekenen en hij vond de witte raaf, een beschermer in de persoon van ridder Dons de Lovendegem. De knaap zou dit vertrouwen niet beschamen: in 1784 behaalt hij de tweede prijs en in 1786 de Grote Prijs voor Architectuur.

Hij was er geraakt door vlijt, volharding en zegewil. Voor hem was het meer dan een overwinning, dan 'n behaald diploma, het was hem een zekerheid, het schonk hem vertrouwen in eigen talent en mogelijkheden, het baande voor hem, weliswaar in een verre toekomst, de weg naar een loopbaan als architect, maar in de eerste jaren die op dat sukses volgden, werkt hij nog, omdat bestelling voor plannen van huizen en villa's uitblijven, als timmerman en schrijnwerker.

In de Universiteitsbibliotheek bewaart men een rekening voor werken door Pisson in deze hoedanigheid uitgevoerd: "Gewerckt ende geleverd door mij J.-B. Pisson, meester temmer(man) en schrijn(werker) ten diensten van mynheer Graeve Lichtervelde".

Doch weldra zou het tij keren en voor de jonge Laureaat van de Academie begon een van de meest schitterende, maar van onze generatie totaal onbekende, loopbaan als architect en stadsbouwmeester.

Niets is zo gevaarlijk en zo verraderlijk als te veel opgehemeld en bewierookt te worden. Wanneer een ganse generatie wit heeft gezegd, wil de volgende al ware het maar om haar zelfstandigheid te affirmeren, zwart zeggen.

Zo is het ook verlopen met Jan-Baptist Pisson. Zijn stad- en tijdgenoten hebben in hem een van de grootste architecten van Gent begroet, zoals zij het naderhand ook met Lodewijk Roelandt deden, en tot omstreeks het midden van de XIXe eeuw heeft niemand zonder lof over Pisson geschreven of durven schrijven. Toen lekte de tot dan toe zorgvuldig verzwegen of niet eens bemerkte zaak van de verminking van het Stadhuis uit, en Pisson werd van zijn sokkel gehaald: van dat ogenblik af ging men zijn reputatie aan gruis slaan en al het goede dat hij in zijn rijkgevlude loopbaan mocht ge-

presteerd hebben, negeren of afbreken.

Het is dus zeker niet in de over Gent geschreven boeken, maar in het oeuvre zelf van deze architect dat wij de waarheid moeten achterhalen.

In 1804 had J.B. Pisson in de Hoogpoort, aan beide zijden van het Werregarenstraatje en het steegje zelf overkoepelend, voor de Gentse handelaar Vindevogel een groot herenhuis opgetrokken, dat geen wonder van de bouwkunst mocht heten, doch niettemin, vergeleken bij zovele andere gebouwen uit de tijd, een onloochenbaar cachet en karakter vertoonde.

Steyaert, in zijn "Volledige Beschrijving van Gent" schrijft dat het huis door de beroemde bouwkundige Pisson werd opgetrokken en dat het "om zijn bevallig voorkomen, om zijn stouten en vindingrijken bouwtrant, de bewondering van alle kenners verdient".

Wanneer echter Frans De Potter, enkele jaren nadien op het einde van de vorige eeuw hetzelfde onderwerp aansnijdt, is dit gebouw voor de auteur van "Gent van de vroegste tijden tot heden" een afschuwelijk iets: "'t Is, schrijft hij, een van die gemeene, platte, onnoozele gevels, gelijk de XIXe eeuwse bouw"kunst" slechts weet voort te brengen en die bij den aanschouwer niets anders vermogen op te wekken dan geeuwlust"!

Zowel Steyaert als De Potter overdrijven en wij hebben hun opinie enkel willen aanhalen om aan te tonen, hoe partijdig de mensen kunnen zijn bij de beoordeling van het oeuvre van een kunstenaar of architect.

Jan-Baptist Pisson, en men schijnt het uit het oog te hebben verloren, is een overgangsfiguur. Zijn loopbaan situeert zich ongeveer fifty-fifty in de XVIIIe en in de XIXe eeuw: van 1786 tot 1800, zij 15 jaar, van 1801 tot 1818, zij 18 jaar. Hij maakte de laatste successen mede van de Louis XVI-stijl en ging geleidelijk naar de Empirestijl over, een stijl die zowel bij de architecten als bij het publiek, de gewrochten van de Middeleeuwse gotiek als van de Renaissance op het achterplan duwde.

Waarom zou Pisson geen kind van zijn tijd geweest zijn, wanneer artiesten, overheden en maatschappij, de Empirestijl als climax, een hoogtepunt in de architectuur begroetten? Hij heeft ten andere in een Mémoire zijn misprijzen geuit voor de Middeleeuwse architectuur, en zijn tijdgenoten zullen zijn standpunt ongetwijfeld warm hebben bijgetreden.

Maar hetgeen Pisson bezat en veel van zijn kollega's niet bezaten, was een onbetwistbare feeling van de proporties. In dit domein heeft hij nooit gefaald: er is geen enkel gebouw door hem opgetrokken dat een fout in dat opzicht verraadt.

Hij was ook een meesterlijke tekenaar. De van hem bewaard gebleven tekeningen, schetsen en plannen tonen ons een zelfzekere hand, een artiest die het geringste detail kon uittekenen en afwerken. Hij zou het ontgensprekelijk veel verder gebracht hebben in de Louis XVI-stijl die door zijn klassieke ordonnantie, z'n elegante lijn, en evenwichtig berekende en ver-

spreid decoratieve motieven, een kolfje naar zijn hand bleek te zijn. Om ons hiervan te overtuigen, hoeven wij slechts een blik te werpen op het indrukwekkend gebouw dat hij in 1791, dus op 28-jarige ouderdom, op de Vlasmarkt (juist rechtover de huidige woning van de Provinciegouverneur) optrok voor Eugene van Hoobrouck, heer van Mooregem. Het is een zeer mooie, sobere Louis XVI-gevel, met elegante pilasters in ionische orde, eertijds versierd boven de kornis met de 4 grote vazen die sindsdien zijn verdwenen.

Kijk gerust naar ensemble, details, afmetingen, poort, vensteropeningen en motieven: Gij zult er geen fout in ontdekken.

Het is zijn tijdperk, de periode in dewelke hij moest leven, evolueren en bouwen die hem van deze sobere opvatting van de architectuur hebben afgewend.

De inval van de Franse legers in onze gewesten stelde brutaal een einde aan het Ancien Regime doch dra, kwam een nieuwe begoede klas, een door allerhande grondspeculaties en opkomende katoennijverheid schatrijk geworden burgerij de plaats innemen van het gedeelte van de adel dat arm uit het strijdperk kwam.

Het Keizerrijk betekende voor de Gentse burgerij een periode van welstand zoals ook de regering van Willem I het zou zijn voor nijveraars en handelaars.

Het rijk gebleven deel van de adel en de opkomende bourgeoisie hadden zin voor praal, voor massieve gebouwen, met kostbare materialen, zuilen en motieven opgetrokken. Jan-Baptist Pisson heeft zich tot die mode, wil en grillen geleend doch hij heeft hun smaak toch steeds weten aan te passen aan de klassieke opleiding die hij als architect had ontvangen.

Een jaar nadat hij het Hôtel van Hoobrouck had opgetrokken, bouwde hij, in 1792, aan de Nederkouter, het enkele jaren geleden afgebroken Hôtel de Meulenaere de Loose, waar de overgang van de Louis XVI-stijl naar een nieuwe stijl reeds sterk wordt geaccentueerd.

In de gevel van dit huis waar van 1827 tot 1830 de prins Bernhard van Saksen-Weimar schitterende feesten inrichtte, dat later de boekhandel Vijt en naderhand de Protestantse tempel werd vooraleer afgebroken en vervangen te worden door het huidige gebouw van een afschuwelijke banaliteit, heeft Pisson moeizaam naar een nieuw of hernieuwd evenwicht gezocht en uiteindelijk toch bekomen dankzij een indrukwekkende zuilengalerij over twee verdiepingen, maar het geheel is niettemin zwaarder van lijn.

Tussen de eerste, kortstondige en de tweede helaas veel langere Franse bezetting voert Pisson een aantal utilitaire werken uit voor de Engelse troepen in onze streken gekantoneerd en hij wordt er mild om beloond.

In 1797 werd hem, door tussenkomst van Karel van Hulthem en Bernard Coppens de opdracht toevertrouwd de Kruidtuin te bouwen in de hovingen

van de afgeschafte abdij van Baudeloo. Het was een moeilijke opdracht, doch Pisson kweet zich tot eenieders voldoening van deze taak en ontpopte zich bij deze gelegenheid als een bekwame ontwerper en aanlegger van tuinen, hoedanigheid waarvan hij later eveneens blijk gaf te Laken voor Emmanuel Piers.

In 1798 bouwt Pisson aan de Recollettenlei het heden nog bestaande hôtel Grenier-Wambresie, dat bij de mooiste gewrochten van onze bouwmeester mag worden gerekend.

Vanaf 1800 is de activiteit van Pisson veelzijdig. Als stadsbouwmeester, wordt zijn tussenkomst overal gevergd: voor het aanleggen van nieuwe wegen en van kaaien, het bouwen van bruggen, het maken van allerlei plannen, o.m. van de Kortrijksepoort, de "porte de l'Empereur" genaamd. In 1800 maakt hij de tekening voor de departementale Zuil op de Vrijdagmarkt op te richten op de plaats van de afgebroken kolom met het beeld van Keizer Karel; hij voert werken uit in de tot Museum herschapen O.-L.-Vrouw St.-Pieterskerk, bouwt het hoogaltaar in de Sint-Michielskerk (afgebroken in 1858), treedt op als expert, koopt meer dan 24 ha nationale goederen, ziet zijn fortuin met de dag toenemen en geeft niettemin zijn talrijke officiële opdrachten, nog tijd over om ook voor particulieren belangrijke werken uit te voeren.

Op de Kouter bouwt hij het Hôtel van Loo of Hôtel de Draeck (1808), thans afgebroken en vervangen door een Bank, aan de Recollettenlei het Hôtel Papeleu (1801), in de Drabstraat zijn eigen woning "Bagatelle" dat hij omtovert tot een museum, aan het Koophandelein het Hôtel Piers de Raveschoot, waar later burgemeester Braun woonde; in de Sloopstraat het zeer mooi gebouw met fries, thans een stedelijke school, te Oostakker een buitengoed dat aangekocht werd door de advocaat Massez; een ander buitengoed te Wondelgem voor Mevrouw van Aken; het kasteel van de heer van Hoobrouck te Moregem bij Oudenaarde; hij herstelde het kasteel van Ooidonk, richtte in de Groene Briel de fabriek in van Franciscus De Vos, schoonbroeder van Lieven Bauwens. Voor de Heer Depotter bouwde hij een villa te Langerbrugge, voor de Heer Desmet een grote woning in de Sint-Jacobsnieuwstraat, in de Burgstraat maakte hij de plannen voor de herenhuizen van de hh. Limnander en Bruynswijck...

Ver buiten de stad en omgeving kon zijn naam echter niet doordringen. Particulieren konden zich de weelde veroorloven beroep te doen op het talent van Pisson, niet de Staat of de Administratie.

Zijn plan voor een modelschool Lager Onderwijs werd verworpen, hij nam deel aan de prijskamp voor de oprichting van het Monument van Waterloo, voor de schouwburgzaal van Luik, hij maakte een plan voor het koninklijk Paleis te Brussel, maar zoals men het kort na zijn dood schreef "nulle part ses projets quel qu'ait pu être leur mérite ou leur supériorité, ne pouvaient être

admis, parce que les frais de construction dépassaient outre mesure les sommes que l'Administration avait votées..."

Hij nam weerwraak met zijn eigen grafmonument. In zijn testament schreef hij dat indien hij tijdens zijn leven geen gelegenheid had zijn monument op te trekken, zijn uiterste en formele wil was "... de sacrifier pour cet objet une somme de onze mille florins courant".

Het was een aanzienlijk bedrag. Pisson stierf plots in zijn woning in de Drabstraat op 9 december 1818. Zijn laatste wil werd uitgevoerd. De Société des Beaux-Arts deed beroep op de bekende Brugse beeldhouwer Calloigne die het monument sculpteerde dat in de kerk van Mariakerke opgericht werd ter nagedachtenis van Jan-Baptist Pisson, stadsbouwmeester te Gent, lid van de Academie van Antwerpen, van talloze Gentse maatschappijen, lid van het Institut de France, lid van het Koninklijk Nederlands Instituut en, spijtig voor zijn nagedachtenis, verminker, zij het dan ook in bevolen dienst, van het stadhuis van Gent.

Pierre KLUYSKENS
